

POGŁOWIE (45) *sb n*

Pierwsze o jasne; -gło- (9), -głó- (1); -gło- : -głó- SarnStat (1:1); -é (1), -e (1) SarnStat (1:1).

sg N pogłowie (7); -e (1), -(e) (6). ◇ G pogłowiã (26); -ã (18), -a Leop (1), -(a) (7). ◇ A pogłowie (7); -é (1), -(e) (6). ◇ I pogłowi(e)m (1). ◇ L pogłowiu (1). ◇ pl N pogłowiã (1). ◇ A pogłowiã (2); -ã (1), -(a) (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. Jednostka ludzka, osoba; caput Mącz, PolAnt (3) :

pogłowie kogo (2): Mącz 388d; Gdy zliczyfz pogłowiã fynow Izráelowych/ wedle pocztow ich [cum levabis caput (marg) summam (-) Israel secundum numerum eorum]/ tedy da kãzdy vbłãgãnie (zã) duŕzã fwoię Iehowie BudBib Ex 30/12.

Wyrażenie: »pogłowie niewieście« = kobieta (1): y dal yey yako pan wŕzechmocny noue prauo uyãtŕze y uyŕŕe nath wŕzytky poglouya {nyewefzce} PatKaz II 66v.

2. coll. Zespól jednostek (20) :

a. O ludziach (i analogicznie o zwierzętach); numerus per capita, summa omnis coetus PolAnt (15) :
Powiedãli o iednym/ iŕ gdy płacono po groŕzu od głowy/ tedy ŕie zmowił z Gromãdã/ iŕ iutro kiedy bẽdã oddawał pobor aby nie było iedno ŕto pogłowia we wŕŕi/ á drudzy niech ŕie rozlãzã albo ná orzechy albo ná robothy RejZwierc 39, 39; Iãko ci z Zoraŕmi ŕię ŕiekã Pigmeowie/ Y nád ŕobã zwycięŕtwa biorã/ y pogłowie. KmitaSpit A2; [List ŕlem wierzãcy od wszego pogłowia Z naszego kraju, ŕyczãc wam tu zdrowia Otwin(?)Erot 116].

pogłowie kogo (4): Zliczcie pogłowie wŕzego zboru fynow Izráelowych wedle plemion ich y wedle domow oycow ich/ wŕidŕbie imion/ wŕzytki mẽŕzcŕzyny wedle głow ich. BudBib Num 1/2, Num 1/18, 20, 22.

Wyrażenia: »pogłowie mẽŕczyńskie« = mẽŕczyźni (1): Gdŕie obliczono Lewity poczãwŕzy od tych ktorym było trzydŕŕieci lat y wyŕŕzey/ y było obliczonych [!] pogłowia mẽŕczyńskiego trzydŕŕieci y oŕm tyŕŕiecy [Et fuit numerus eorum per capita sua, per viros, triginta et octo millia]. BibRadz 1.Par 23/3.

»niewieście, żeńskie, żeńskiej płci pogłowie« = kobiety [szyk zmienny] (3:3:1): BielŻyw 29, 132; vmãrł [Noe] w Pãnie Bodze/ doczãkawŕzy potomkow ŕwoich cŕterzy á dwãdzyeciã tyŕŕiac y ŕto/ okrom dzyeci y żeńskiego pogłowia. BielKron 6, 99v, 321; Dawnom o tym ŕlychãłã w Kronikãch piãno/ Iŕ niewieŕcie pogłowie w Rãdã wybierano BielSjem 5, 5; [O ŕlãchetnoŕci á zãcnoŕci pogłowia niewieŕciego. AgrWirzb [A²]].

Wyrażenia przyimkowe: »wedle pogłowia« = ad capita PolAnt (2): Pocztow iego w lidŕbie imion wedle pogłowia ich/ wŕzech mẽŕzcŕzyn od dwudziãtu lat y wyŕŕzey/ kto iedno wychodził ku bitwie. BudBib Num 1/22, Num 1/20.

[»przez pogłowie« = od kaŕdej osoby: á iefliby był dŕug tãki ktoryby niõł powinnoŕcã ábo brzemiã ná wŕzytkã wieŕŕ/ á przyŕŕzoby ŕie tego brzemiãniã odkupowãc/ tedy ŕie mãiã ŕkãdãc przez pogłowie. SzczerbSpecSax 83 (Linde).]

b. O zwierzętach [zawsze z liczebnikiem głównym] (5) : Millearius grex, Trzodã mãyãc w ŕobie tyŕŕiac pogłowia. Mącz 221c; Ut Septin genarius grex, Stãdo ŕiedmŕfetne/ to yeŕt/ ŕiedmŕfet pogłowia w ŕobie oŕiãgãyãce. Mącz 384b, 259b, 342d.

pogłowie czego (1): A na poliv ktorzi budi miely łobyie dla pasyenia bidl swoyich poddany naschi tam wzyetho łtho y pyecz czyełfyath poglowya bidla. *LibLeg* 11/89.

3. *Pięć, rodzaj; sexus BartBydg, Miech, Vulg, Mącz, Modrz* (20) : wzdy [Panną Maria] rzeczniczka bycz moze y yełth zawzdy nałzą czo nyeuyalham othyąto dla łromyefzlyuołzczy poglouya *PatKaz I 9; BartBydg* 143; *Mącz* 390c.

G sg w funkcji przydawki: »[jakiego] pogłowia« (10): *Cf* »męskie pogłowie«, »niewieście pogłowie«, »obojga pogłowia«.

W połączeniach szeregowych (2): Zadnego w ten czas niebywa baczenia/ ná pogłowie/ ná wiek/ y ná mnimanie o kim przyłtoyne. *ModrzBaz* 36, 53v.

Wyrażenia: »męskie pogłowie« [w tym: *męskiego pogłowia* (1)] (2): Tego czálu łozue s przykazania Páńskiego obrzazał dzyeci/ ktore łie były zrodziły ná pułzczy/ męłkiego pogłowia. *BielKron* 47; *Mącz* 390d; [*AktaSynod I 99; Leop Gen 17/10 (Linde)*].

»niewieście, [żeńskie] pogłowie« [w tym: *niewieściego pogłowia* (1)] (2): *PatKaz I 9; Sexus muliebris, Niewieścia płec. Niewieście pogłowie. Rodzay niewieści. Mącz* 390d; [Gdyby beła jedna osoba z żeńskiego pogłowia z cerkwie Krystowej a z jednoty naszej, a druga osoba męskiego pogłowia z papieskiej cerkwie, miał li by takowemu małżeństwu minister Krystusów ślub dawać czyli nie? *AktaSynod I 99*].

»obojga (a. [obojego]) pogłowia, [oboje pogłowie]« (8): Swierzb na członkoch tajemnych v ludzi oboygá pogłowia: goij. *FalZioł ++5c*; á zabrawłzy wielką liczbę oboygá pogłowia/ tak łlachty iako y prołtego łudu [...], ciągnęli z plonem przez wiłliczę y Skarbimierz aż do Rułfi *MiechGlab* 6, [90]; *Leop 2.Par 31/18*; S ktorey Bulgáryey rułzywłzy łie łud ze włzytkim narodem oboygá pogłowia [...] przyłzli nád morze ktore zowiemy Pontus Euxinus *BielKron* 170v, 45v, 121, 299; [To tedy rozmaite łzczęłcie oboiego pogłowia vważaiąc v łiebie [...] Komelius Agrippá/ łłuznie łie podiał tey prace *AgrWirzb [A²2]v*].

»pogłowie nie swego rodzaju« = *osoba innej płci* (1): Czynią tákowe łchadzki nietyłko żonáci/ ále też y bezzeńcy/ ktorziby żadnego towarzysłwa niemieli mieć z pogłowiem nie łwego rodzaiu [*cum sexu non sui generis*] *ModrzBaz* 54.

Szeregi: »stadłó i pogłowie« (1): bo od tego urządu nyeuyalły łą uyyąthe dla łdadla y poglouya nyedołtoynolzcy *PatKaz III* 139v.

»wiek, pogłowie« (1): Málowania nierządności pełne/ rozmowy y pieśni włzeteczne/ towarzysłwa z łudźmi włzetecznemi/ żarty/ łrefne powiełci/ łágodne namowy/ á ktorego wieku/ ktorego pogłowia [*quam aetatem, quem sexum*] nie plugáwią? *ModrzBaz* 53v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

4. *Danina na rzecz panującego płacona od głowy, tj. od osoby; vectigal PolAnt; aes capitarium, capitalis census, capitarium, capitatio, epicephalium, exactio capitem, tributorum collatio in capita, tributum in singula capita imperatum Cn* (2) :

pogłowie czyje [= przez kogo płacone] (1): Pogłowie Zydowłkie przy Poborzéch bywáło: *anno 1590. extraordinarie. SarnStat* 348.

[*W połączeniu szeregowym*: A tak niech (to) będzie wiadomo królowi/ iż jeśli to miało będzie zbudowane/ a mury jego naprawione będą/ (tedy) podatku/ pogłowia/ y dani dawać nie będą *BudBib 1.Esdr 4/13 (Linde)*.]

Zwroty: »pogłowie (a. [[*po ile*] pogłowia]) da(wa)ć« = *vectigal dare PolAnt* [*szyk zmienny*] (1): O pieniądzu Świętego Piotra, który zwykli dawać Pogłowie do Rzymu: znajdź się *in Consuetudinibus Regni Księstwa Królestwa SarnStat 191*; [*BudBib 1.Esdr 4/13 (Linde)*]; *GilPos 206v*; *KMiecie* [...] mają dać łami przez się pogłowia/ każdy po groszy dwu. *Pobór 14*].

[»pogłowie służyć«: które pogłowie mają służyć wzyficy *Pobór 21, 21 [2 r.], 24*.]

[»pogłowie zapłacić; pogłowia płacenie«: z obojczych pogłowia zupełne [...] zapłacić mają. *Pobór 15, 15*.]

[*Wyrażenia*: »od pogłowia wolny« [*szyk zmienny*]: A jeśli na wojnę [*Tatarowie*] pojadą [...] / będą wolni od pogłowia. *Pobór 14, 15*.

»wybieranie pogłowia«: Poborcy na wybieranie Pogłowia w Woiewodztwach naczyni. *Pobór 27*.

»pogłowie zupełne«: *Pobór 15 cf* »pogłowie zapłacić«.]

[*Szereg*: »pogłowie i (a) pobor«: To teraz wstawicze pogłowie/ a częste pobory/ y niewypłacoue [!] nigdy od dzieciństwa do śmierci/ y po śmierci ielcze musimy datki dawać *GilPos 206v; Pobór 15*.]

Synonimy: 3. *narod, płeć, przyrodzenie, rodzaj, stan*.

Cf [**POGŁOWCZYŻNA**], **POGŁOWNY**